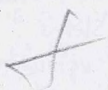

HORVÁTH Gyula

A MAGYAR REGIONÁLIS POLITIKA ÉS AZ EURÓPAI KIHÍVÁSOK

A gazdaság átrendeződésének területi hatásaiban Magyarországon is a klasszikus - Nyugat-Európában több évtizede érvényesülő - szabályok fedezhetők fel: a gyenge területi struktúrák és a válságágazatok uralta térségek lettek az átalakulás vesztesei, a diverzifikált szerkezetű Budapest és Északnyugat-Dunántúl pedig a nyertesek. A regionális politika hazánkban is egyrészt a gazdasági folyamatok által kiváltott negatív jelenségek mérséklését, másrészt pedig az innovatív gazdasági tevékenységek elterjedése előtti akadályok felszámolását tekintheti céljának. A szerző álláspontja szerint "az új magyar regionális politikának egyrészt érvényesítenie kell a piacgazdaság követelményeit, másrészt adaptálnia célszerű az Európai Uniónak és tagállamainak a regionális politika harmonizálására megfogalmazott célkitűzéseit, végül pedig hasznosítania érdemes a globális európai folyamatok általános tapasztalatait, többek között az interregionális és határ menti együttműködések kohéziós szerepének felértékelődését, az európai együttműködés irányításának decentralizálódását, a regionális hatalom fokozatos funkcióbővülését."

A magyar piacgazdaság kiépítése, a társadalomirányítás átalakítása a korábban rendkívül gyenge regionális politika cél-, intézmény- és eszközrendszerében is változásokat idézett elő. A rendszerváltozás részprogramjainak többsége hatással volt a magyar gazdaság területi folyamataira, kedvező és kedvezőtlen hatásokat egyaránt kiváltott.

A *kedvezőtlen változások* elsősorban a költségvetés és a monetáris rendszer átalakulásából következtek. A korábbi nagymértékű támogatások leépítése az élelmiszeripari exportkörzeteket, a kitermelő- és alapanyagipari térségeket hozta súlyos helyzetbe. A munkaerőhöz kötődő új adórendszer és a kedvezményes agrárhitelezés felszámolása a rurális térségekben váltott ki jövedelemcsökkenést és tömeges munkanélküliséget. Az elmaradott területek leszakadását az önkormányzati költségvetési támogatások újraszabályozása (normatív alapokra helyezése) sem tudta megakadályozni. Az európai országok többségéhez hasonlóan Magyarországon is kialakultak az

ipari depressziós térségek, a fejlődésben hátramaradt területek kilátástalan helyzetbe kerültek. Ma Magyarországon a régiók (és megyék) közti jövedelmi különbségek mértéke sokkal nagyobb, mint Nyugat-Európa legtöbb országában (1. táblázat).

A társadalomirányítás szervezetrendszerének átalakítása a regionális politika szempontjából ellentmondásosan zajlott le. A tényleges helyi autonómiák (önkormányzatok) létrejötte, finanszírozásuk új alapokra helyezése kedvező feltételeket teremtett a helyi gazdaságfejlesztés - elsősorban a települési infrastruktúra - számára. A Környezetvédelmi és Területfejlesztési Minisztérium megszervezése a központi irányításban ismerte el a regionális problematika fontosságát. Az új parlamentben azonban - a korábbival ellentétben - nem alakult regionális kérdésekkel foglalkozó bizottság, a középszintű közigazgatás - a megyerendszer - meggyengült, a tervezés, mint gazdaságigányítási eszköz - az Országos Tervhivatal megszűnésével - szinte teljesen eltűnt a

Az egy főre jutó hozzáadott érték regionális különbségei Európában, 1990

Ország	A legfejlettebb régio (1)	A legfejletlenebb (2)	Különbség (1) : (2)
Belgium	Brüsszel	Hainaut	2,24
Egyesült Királyság	Délkelet	Észak-Írország	1,63
Franciaország	Ile de France	Korzika	2,24
Görögország	Sterea	Észak-Égei	1,96
Hollandia	Groningen	Friesland	1,46
Németország ¹⁾	Hamburg	Thüringia	6,48
Olaszország	Lombardia	Calabria	2,37
Portugália	Lisszabon	Alentejo	2,33
Spanyolország	Baleári-szigetek	Extremadura	2,01
Magyarország ²⁾			
- Közzeti	Központi (Buda- pest, Pest megye)	Észak-Alföldi (Szabolcs, Hajdú, Szolnok)	4,44
- Megyei	Budapest	Szabolcs-Szatmár-Bereg	8,43

Megjegyzés: 1) Az 1989–1991. évi átlagos GDP alapján; 2) 1993. év

Forrás: Eurostat 1994; Competitiveness and Cohesion: Trends in the Regions; Nemes Nagy J. 1994

magyar gazdaságpolitikai gyakorlatból. Nem jöttek létre azok a központi koordinációs intézmények sem - pl. a területfejlesztési tanács -, amelyeket törvény írt elő, és az ágazati döntések harmonizálását szolgálták volna. A gazdasági válság terjedésével párhuzamosan megfogalmazódott válságkezelési programok, támogatások összehangolása nem intézményesült, felerősödtek a tárcák érdekellentétei.

Kedvező változás volt viszont a Területfejlesztési Alap létrehozása 1991-ben. Az Alap forrásai, a támogatás elvei, a kedvezményezett területek és ágazatok kiválasztása éles vitákat váltott ki a minisztériumok között, az elosztás mechanizmusát centralizált formában alakították ki. A területfejlesztési kormányprogramokhoz rendelt eszközök igen csekély hányadát decentralizálták. A decentralizált állami pénzeszközök (pl. foglalkoztatási alap) felhasználásában érvényesített elvek, prioritások sokszor ellene hatnak egy-egy térség fejlődési szükségleteinek.

A gazdaság területi fejlődését ma sok - egymástól független - program, koncepció, szervezés, változatos költségvetési forrás, alapítványi támogatás igyekszik kedvező irányba fordítani. Kisebb-nagyobb térségekre fejlesztési

programokat, üzleti terveket fogalmaznak meg a Magyar Gazdasági és Iparkamara területi szervezetei, a Magyar Vállalkozásfejlesztési Alapítvány térségi irodái, önkormányzatok és minisztériumok, területfejlesztési társaságok és alapítványok jönnek létre anélkül, hogy egymás elképzeléseit ismernék, stratégiáikat egyeztetnék. Ez az összehangolatlanág természetes következménye annak, hogy ma Magyarországon nincsen olyan kitüntetett szereplője a regionális szervezetrendszernek, amelyik a koordinációs és programalkotó funkciókat jogilag szabályozott formában elláthatná.

A magyar regionális politikának a gazdaság területi különbségei növekedését kell megállítania a régiók, településcsoportok közti differenciákat kell mérsékelnie, a gazdaság szerkezeti átalakulásához kell viszonylag azonos feltételeket teremtenie az ország egyes térségeiben. Nyilvánvaló, hogy e célkitűzések különböző időtávokban valósíthatók meg. Természetes az is, hogy a magyar munkanélküliségi ráták mérséklése az ipari és az agrártérségekben, a már kialakult ipari struktúrák átalakítása és a gazdaságilag gyenge szerkezetű térségek megerősítése sem a ráfor-

dítások mennyiségét, sem pedig a fejlesztések időhorizontját tekintve sem azonos jellegű feladatok. Ezért változatos eszközökkel, prioritásokkal és differenciált szervezeti megoldásokkal kell a jövőben operálnia a magyar regionális politikának. Az uniformizált modell elutasítása egyben azt is jelenti, hogy a magyar regionális politika kereteit generális jogszabályban kell meghatározni, a magyar parlamentnek *törvényt kell alkotnia a regionális politika céljairól, eszközeiről és legfontosabb intézményeiről*. Ezzel vehetjük elejét annak, hogy a területfejlesztés az ágazati erőpozíciók kényekedvőtől, a költségvetés pillanatnyi helyzetétől függjön. A regionális politika tartalmát és majdani pozícióját emellett a kormány gazdaságpolitikai stratégiája, a magyar államháztartás és az önkormányzatok jövője befolyásolja. A meghatározó politikai pártok célkitűzései és a kormányprogram egy modern regionális politika megteremtéséhez kedvező előfeltételeket jelentenek, mert majdhogynem közmegegyezés alakult ki abban, hogy

- az ország egyes térségei közti fejlettségi különbségeket mérsékelni célszerű,
- az állami pénzalapok számát csökkenteni, koordinációjukat erősíteni kell,
- a fejlettségi színvonalkülönbségek mérséklését állami, költségvetési eszközökkel kell támogatni, a Területfejlesztési Alap összegét növelni célszerű,
- a megyék szerepét erősíteni kell,
- ki kell alakítani az érdekegyeztetés területi-regionális mechanizmusait, a területfejlesztés szervezeteit.

Egy új regionális politika számára tehát kedvezőnek tűnnek a kilátások. E politika legfontosabb elemei már ma is megtalálhatók, ezeket kell felülvizsgálni, egységbe rendezni, illetve az Európai Unió országainak és közös regionális politikájának tapasztalataival egybevetni.

A regionális politika továbbfejlesztésének irányai

A magyar területfejlesztési politika jövőjét meghatározó, elfogadás előtt álló "Területfejlesztési és területrendezési törvény" körvonalazza a területi fejlesztések céljait, intézményi-döntés rendszerét, eszközeit a decentralizáció szellemében. A törvény - a magyar állam fejlődésében először - szabályozza a területfejlesztésben részt vevő különböző szereplők

működését, kölcsönkapcsolatait, megfogalmazza a vertikálisan egymásra épülő szervezetek funkcióit a területi döntési rendszerben, és kísérletet tesz a többszoros finanszírozás jogi kereteinek kialakítására.

A regionális politika stratégiai céljai

Az Európai Unió és tagállamai regionális politikáját vizsgálva arra a következtetésre juthatunk, hogy a *regionális politika az általános gazdaság- és társadalompolitika integráns, szerves része* (a közösségben e politika a gazdasági-társadalmi kohézió irányába ható erőfeszítések előmozdítására irányul).

A regionális politika súlyát az Európai Unióban a közösség költségvetése mutatja, amelynek 1/3 részét a strukturális alapokra költik (1924-ben az Európai Regionális Fejlesztési Alap 9030 millió ECU-vel, az Európai Szociális Alap 6457 millió ECU-vel, az Európai Mezőgazdasági Tanácsadási és Szavatoló Alap 3343 millió ECU-vel, a Kohéziós Alap 1853 millió ECU-vel működött). Az Alapszerződés 130h cikkelye kimondja, hogy a közösségi feladatok megfogalmazásának és megoldásának a kohézió céljait kell figyelembe venni. E cikkely értelmében az Európai Unió szervezetei számos döntést hoztak a közösségi politikák (pl. a versenypolitika, a K+F, a környezetvédelem) és a kohéziós célok harmonizálására. Az Európai Regionális Fejlesztési Alap költségvetése folyamatosan növekszik (2. táblázat).

A kohéziós politika kezdete, 1988 óta több jól körülhatárolt célcsoport fogalmazódott meg (az ismert öt regionális fejlesztési prioritás), a strukturális alapok beavatkozásai ezekre összpontosultak.

A *stratégiai célkitűzések* hosszú távú prioritásgócok köré csoportosulnak (pl. az ipari versenyképesség javítása, a humán erőforrások, az idegenforgalom kiegyensúlyozott fejlesztése stb.), az állami finanszírozás ezekre összpontosul.

A regionális politika másik fontos ismertetőjegye, hogy hatóköre az ország egészére kiterjed, az érdekelt szervek ugyanis tisztában vannak a régiók közötti multiplikációs hatásokkal, ami lehetetlenné teszi, hogy stratégiai szempontból "szigetekre" tagolják az országot. Franciaország még ennél is tovább lépett. A 2015-ig terjedő fejlesztési programban az ország térszerkezetének változását a tágabb

Az Európai Regionális Fejlesztési Alap kiadásainak alakulása, 1975-1994

Év	Kiadások, millió ECU	A közösségi kiadások %-ában
1975	257,6	4,8
1980	1165,0	6,7
1985	2289,9	7,5
1990	4806,0	10,3
1994	9030,0	12,8

Forrás: ERDF in Figures. 1975-1988; General Report on the Activity of the European Union, 1994

európai gazdasági térbe ágyazva dolgozták ki. Az egyes országokban a beavatkozás formáját és intenzitását természetesen a különböző régiók sajátosságai alakítják, figyelembe véve azt az alapelvet, hogy nem csak a nehézségek terjedelmét (pl. az ipari válságtérseget), hanem a prioritások teljes választékát is tekintetbe kell venni.

Magyarországon, az előbbiekkal ellentétben, eddig a regionális politika másfajta felfogása érvényesült. Regionális politikán vagy bizonyos régiók (településcsoportok) életébe való jótékony gazdasági beavatkozást vagy településszintű szükségletek megnyugtató kielégítését értik. Ez a felfogás viszont csak a helyi szimptomák regisztrálására, semmint az egész "test betegségének" a gyógyítására alkalmas. Az érvényben lévő területi (megyei) programok nem kapcsolódnak tudatos regionális politikához, és nem játszanak integráló szerepet az ágazati politikákban sem. A magyar regionális fejlesztésnek ma még gyakorlatilag középtávú céljai sincsenek.

A fentiekből Magyarország számára az alábbi következtetések adódnak:

- A regionális politikát az általános gazdaságpolitika integráns részeként kell kidolgozni;
- Tervezési és fejlesztési szempontból az egész országot le kell fedni. Az átfogó tervezés sokszoros haszonnal jár, növeli az ágazati és a regionális programok hatékonyságát. Nyilvánvaló azonban, hogy az ország teljes lefedése nem jelenti az erőforrások homogén elosztását;
- Az ágazati és a regionális célok között folyamatos terezési és végrehajtási kölcsönkapcsolatot kell biztosítani.

Az európai országok többségének tapasztalatai szerint a fenti elveket *hosszú távú regionális fejlesztési koncepcióban* kell érvényesíteni. E tervnek az általános gazdaságpolitika részeként az egész országot (Budapestet is beleértve) fel kell ölelnie.

A regionális fejlesztési koncepció arra szolgál, hogy:

- ösztönözze a központi szerveket az ágazati és regionális prioritásokat tartalmazó középtávú célok megfogalmazására;
- létrejöjjön a szükséges és folyamatos koordináció (a tervezésben és a végrehajtásban) az ágazati és a regionális prioritások között a makrogazdasági célok szellemében;
- garantálja a jelenlegi és a jövőbeli alkalmazkodást legalább az EU fejletlenebb tagállamaival a közösségi strukturális beavatkozások tekintetében. Ez utóbbi azért fontos, mert fel kell készülni a magyar regionális politika jövőbeli Európai Unióbeli forrásokból való finanszírozására.

Az országos és a regionális szervek szerepéről, feladatairól

Az Európai Unió tagállamainak többségében a regionális politika gazdaságpolitikába való integrálását központi szinten szervezetenként biztosították. Például Írországból a Pénzügyminisztérium, Görögországból a Nemzetgazdasági Minisztérium a regionális politika valamennyi kérdéskörének a felelőse. Franciaországban a miniszterelnök irányítása alatt egy külön hivatalt - DATAR - szerveztek. Ez a szervezeti betagozódás, a hosszú távú tervekkel együtt megfelelő előfeltétel ahhoz, hogy az ágazati és a regionális prioritások, valamint az ágazati beavatkozások regionális összetevői hatékonyabban érvényesüljenek. A gazdasági minisztériumok területfejlesztési hivatalai átfogó hatáskörrel, erős pozíciókkal rendelkeznek.

Magyarországon, a regionális politika sajátos értelmezése miatt - bár e tevékenység a Környezetvédelmi és Területfejlesztési Minisztérium hatáskörébe tartozik - az eddigi fejlesztési politika irányítása (a megyei programok koordinálása) több ágazati minisztérium hatáskörébe tartozott. A minisztérium területfejlesztési hivatala kis létszámú tervezet,

amely még a tárcán belül is állandó bizonyítási kényszer nyomása alatt áll, nem is beszélve a hagyományos ágazati és funkcionális minisztériumok erőfölényéről. A környezetvédelem és a területfejlesztés integrációja előképe az európai fejlődési irányvonalnak, a regionális politika presztízse pedig elsősorban azon múlik, hogy a központi kormány (és az államszervezés) alapfilozófiája az egyenlőség és a méltányosság elveire épül-e, kialakul-e az államhatalom decentralizált gyakorlásához szükséges szervezetirendszer, ennek elemei között megfelelő-e a munkamegosztás.

Az Európai Unió jogi szabályozása és gyakorlata a régiók szerepét az utóbbi időben jelentősen felértékelte. E folyamat első lépése az Integrált Mediterrán Program szervezése volt, a Közösségek Bizottsága a Földközi-tenger menti valamennyi régió számára fejlesztési program összeállításáról rendelkezett. Ma az 1. (elmaradott) fejlesztési célcsoportba sorolt tagállamok többségében a régiók aktív szereplői a tervezési folyamatnak saját regionális fejlesztési programjaik összeállítása révén is. Ezzel párhuzamosan a strukturális alapok szabályozásában bevezették a *partnerség* elvét, a régiók részvétele az alapok döntési mechanizmusában ma már általános érvényű. Megszaporodott az interregionális együttműködési programok száma is. Jelentős szervezeti előrelépés volt a Maastrichti Szerződésben deklarált új intézmény, a Régiók Bizottsága. A tagállamokban hasonló jellegű változások játszódtak le. A föderalista Németországon kívül - ahol a Landok államszerű képződmények - Franciaországban, Spanyolországban, Olaszországban és Belgium-ban különböző erősségű regionális közigazgatás fejlődött ki. A többi tagállam, Portugália, Írország és Görögország is a regionalizálás irányába halad.

A strukturális alapok reformja a támogatandó térségek körének a szűkítését hozta magával, csak a legproblematikusabb területek számíthatnak közösségi hozzájárulásra. A beavatkozási térségek *lehatárolása* a korábbiaknál sokkal összetettebb és finomabb statisztikai elemzések alapján történik, elsősorban nem nagy kiterjedésű régiók, hanem kisebb körzetek, foglalkoztatási övezetek lettek a beavatkozás célpontjai. Ez nagy kihívást jelentett a regionális statisztika számára is, hisz a társadalmi-gazdasági folyamatokat már nem csupán a nagyobb méretű közigazgatási és tervezési egységekben kellett megfigyelni. A területi

statisztikai egységeket ezért rendszerbe kellett foglalni. Az EGK Tanácsának 1988. évi 2052. sz. strukturális alapokról szóló rendelete (Official Journal, L 1985, 1988. júl. 15.) alapján háromfokozatú statisztikai rendszer (Nomenclature of territorial units for statistics, NUTS) lépett életbe. A területi egységek normatív formában (a közigazgatási határok figyelembevételével) vagy elemzési céllal határolhatók le. Az adatok hozzáférhetősége miatt a statisztikai rendszer három szintre tagolódik: a NUTS 1 75 makrorégiót, a NUTS 2 175 mezorégiót, a NUTS 3 pedig 829 körzetet tartalmaz. A közösség differenciált közigazgatási berendezkedése és a tagországok méretbeli különbségei miatt az első két szinten többségében mesterséges statisztikai egységek szerepelnek, csupán a föderalizált Németország és Belgium szerepel mindhárom fokozatban közigazgatási egységekkel, a regionalizált államok (Spanyolország, Franciaország és Olaszország) a NUTS 2-ben jelennek meg közigazgatási régióikkal, az unitárius berendezkedésű országok (Dánia, Görögország, Portugália és az Egyesült Királyság - Hollandia kivételével) közigazgatási egységeiket csak a NUTS 3 szinten szerepeltetik.

Mivel Magyarországnak is érvényesítenie kell majd ezt a besorolási rendszert, érdemes megnézni, hogy milyen méretű - területű és népességű - egységek szerepelnek az egyes szinteken. (3. táblázat)

A NUTS 1-es szinten átlagosan 35 ezer km²-es és 4,9 millió lakosú nagy területi egységek, a NUTS 2-es fokozatban 13 ezer km²-es és 1,8 millió népességszámú, a NUTS 3-ban pedig közel 3 ezer km²-es és 390 ezer fős körzetek vannak.

A magyar területi egységek besorolása a NUTS 3-ban tűnik a legegyszerűbb feladatnak. A húsz területi-közigazgatási egység átlagterülete (4,65 ezer km²) közel kétszerese, átlagos népességszáma (517 ezer) pedig 1/3-szorosa a közös piaci egységek átlagának - ezek nem lényeges különbségek.

A másik statisztikai megfigyelési fokozatban azonban már többféle megoldás kínálkozik. A NUTS 2-ben az egyik alternatíva a volt köztársasági megbízotti körzetbeosztás, a másik pedig a 70-80-as években alkalmazott tervezési régiók alkalmazása lehet. Az első változat nyolc területi egységet, 11,6 ezer km²-es átlagterületet és 1,29 millió átlagos népességszámot jelent. A második alternatíva hat terü-

A NUTS-szintek és a közigazgatási egységek kapcsolata

Tagállam	NUTS 1	NUTS 2	NUTS 3
Belgium	Régiók, 3	Megye, 9	Járás, 43
Dánia	-, 1	Statisztikai régiók, 3	Megye, 15
Németország	Land, 15+5	Kormányzati körzet, 32	Járás, 328
Görögország	Fejlesztési régiócsoport, 4	Fejlesztési régió, 13	Járás, 51
Spanyolország	Autonóm közösségcsoport, 7	Autonóm közösség + melilla y Ceuta, 18	Megye, 52
Franciaország	Makrorégió, 9	Régió, 26	Megye, 100
Írország	-, 1	-, 1	Tervezési régió, 9
Olaszország	Régiócsoport, 11	Régió, 20	Megye, 95
Luxemburg	-, 1	-, 1	-, 1
Hollandia	Makrorégió, 4	Megye, 12	Rendezési körzet, 40
Portugália	Szárazföld + autonóm régió, 3	Regionális koordinációs tanács, 7	Városkörnyék, 30
Egyesült Királyság	Tervezési körzet, 11	Megyecsoport, 35	Megye, városkörzet, 65

leti egységgel, 15,5 ezer km² átlagterülettel és 1,72 milliós átlagnépességgel számol. Ha ezeket az adatokat összevetjük a közös piaci átlagokkal, azt láthatjuk, hogy a *második megoldás tűnik a jobb választásnak*. Ez a magyar NUTS 2-es szint népességszámában a dán, a német a portugál és a brit egységeknek felel meg és viszonylag közel áll a francia és a spanyol régiók átlagaihoz is.

A NUTS 1 szinten ugyancsak két megoldás ajánlható. Az első változat a Dunántúlt, Budapestet és Pest megyét, valamint az Alföldet és Észak-Magyarországot tartalmazná. Ebben az esetben egy makroegység átlagterülete 31 ezer km², átlagos népességszáma pedig, 3,45 millió fő lenne. A másik alternatíva Észak-Magyarországot és az Alföldet külön kezelné, ez esetben az adatok 23,3 ezer km²-es átlagterület és 2,58 milliós átlaglakosság lennének. Figye-

lemmel arra, hogy ennek a statisztikai egységnek kizárólag a hosszú távú prognózisok összeállításában van szerepe, illetve abban a kategóriában szóródnak a leginkább a közös piaci adatok, bármelyik megoldás választható. A területi különbségek és a hazai regionális politikai feladatok azonban inkább a második változat melletti választást indokolják.

Nem része ugyan a statisztikai nomenklatúrának, a területi elemzésekben és a strukturális alapok felhasználásában a NUTS 3-nál kisebb területi egység - a *munkaerőpiaci körzet* - alkalmazása is terjedőben van. Hivatalos munkaerőpiaci körzettel ma még csupán három ország rendelkezik. (4. táblázat) Franciaországban és az Egyesült Királyságban számuk lényegesen magasabb, mint a NUTS 3 egységeké, Németországban viszont a munkaerőpiaci régiók a járásoknál nagyobb egység-

4. táblázat

Munkaerőpiaci körzetek az EU-ban, 1990

Megnevezés	NSZK	Franciaország	Egyesült Királyság	Magyarország
A körzet elnevezése	Arbeitsmarkt-regionen	Zone d'emploi	Travel-to-work areas	Foglalkoztatási körzet
Számuk	170	365	334	187
Átlagos terület km ²	1463	1490	791	497
Átlagos népesség, ezer fő	365	155	162	55

geket fognak át. Magyarország tehát e körzetípust tekintve az EU országok többségénél kedvezőbb helyzetben van, a foglalkoztatási vonzáskörzetek mutatói jól alkalmazhatók majd az összehasonlító vizsgálatokban.

Az UNIÓ regionális összehasonlító adatai rendszeresen a NUTS 2 szint egységei szerint publikálják, a válságtérsegek lehatárolásában azonban már a NUTS 3 egységeket és munkaerőpiaci körzeteket (vagy az ehhez közelítő mesterséges statisztikai egységeket) használják.

A közvetlenül választott szervvel működő régiók hosszú távú kialakítása mellett szól az az érv, hogy az Európai Unióhoz való csatlakozás esetén szükség lesz olyan területi egységekre, amelyek - többek között - képviselni tudják Magyarországot az EU Régiók Bizottságában.

Az igazgatási régiók létrehozását még hosszas vita előzheti meg, *a programozási (tervezési) régiók megszervezését azonban mielőbb megoldandó kulcsfeladatnak kell tekinteni.* Mihamarabb tisztázni kell a programozási körzetek szervezeti viszonyait is. A készülő területfejlesztési törvény lehetőséget nyújt regionális fejlesztési tanácsok megszervezésére. E regionális szervezet illetékessége a regionális programok (és a területfejlesztési alaphól finanszírozott területi alprogramok) előkészítésére és kivitelezésére, valamint az országos fejlesztési koncepció és stratégia kidolgozásában való közreműködésre, illetve az ágazati programok regionális koordinálására terjedne ki. Hatáskörébe tartoznának regionális tervezési, környezetvédelmi stb. ügyek is. Ez a változat megfelelő átmeneti megoldás lehet a jelenlegi struktúrák és a jövőbeli igazgatási regionalizáció között.

E szervezeti viszonyok között jelentős feladat hárulna *a regionális fejlesztési ügynökségekre*, amelyek kirendeltségekkel rendelkeznének a megyékben, illetve a területfejlesztési szempontból különleges jelentőségű térségekben. A regionális fejlesztési ügynökségeket azonban nem igazgathatja több testület. Felügyeletüket a regionális tanácsoknak kell ellátniuk. A fejlesztési ügynökség technikai szolgáltatásokat nyújtó szervezet lehet, előkészítő, koordináló, monitoring és ellenőrzési feladatokat kell ellátnia, projektumokról azonban nem dönthet (tehát kis DATAR-ként működne az egyes régiókban), közszolgáltatási funkciókat töltené be. A fejlesztési ügynökségek akkor tudnának hatékonyan működni, ha nem

stricto-sensu közszolgáltatási intézmények lennének, hanem kellő rugalmasságot tanúsítanának a tervezésben és a végrehajtásban, mivel egy olyan testületet (a regionális tanácsot) szolgálnak ki, amely többségében nem a központi közigazgatás képviselőiből áll. Ez a modell egyáltalán nem zárja ki azt, hogy a jelenlegi testületek és szervezetek (kistérségi társulások stb.) tovább működjenek, sőt aktivitásuk fokozódjon.

Ami a szubregionális szintet illeti, az eddigi tapasztalatok alapján mind az igazgatási, mind pedig a tervezési régió esetében a megyét olyan földrajzi egységgé kell szervezni, ahol állami dekoncentrált és önkormányzati szervek működnek együtt, a francia departementek-hez és a görög Nomos-okhoz hasonlóan. A helyi önkormányzatokat döntő szó illeti meg földrajzi környezetük bármely kérdésében.

A területfejlesztés ösztönzési rendszere

Az Európai Unió tagállamaiban a térségeknek nyújtható - elsősorban termelő beruházásokat generáló - regionális támogatási csomagok öt jellemző csoportba sorolhatók. Ezek a következők:

- tőkejuttatások,
- kamat- vagy hiteltámogatások,
- adókedvezmények,
- értékcsökkenési leírás kedvezményei,
- a munkaerő költségeinek mérséklése.

Eme ösztönzési formák alkalmazását az egyes országokban a 5. táblázat mutatja.

A regionális ösztönzés működési szabályozásának egyik alapkérdése, hogy a támogatásokat automatikusan vagy különböző megfontolások alapján juttatják a kedvezményezettnek. Irányítási szempontból automatikus a támogatás abban az esetben, ha a támogatás mértéke rögzített, a juttatás feltételei egyértelműek. Ezzel elentétben a diszkrecionális támogatást az igazgatási döntési rendszer által megállapított szabályok mozzgatják.

A 80-as évtized elejéhez képest a regionális ösztönzések automatikus alkotórésze a legtöbb EU-országban a minimálisra zsugorodott. E támogatási forma ma már csak néhány országban található: Görögországban a költségvetési befizetési kedvezmény, Németországban a regionális kölcsön (a helyi szükségletet kielégítő szolgáltatási projektumok támogatására) és a brit regionális vállalkozási

A regionális ösztönzés fajtái az EU-országokban

Ország	Ösztönző	Tőke- juttatás	Az ösztönzés formája			
			Kamat - támogatás	Adóked- vezmény	Értécsökke- nési leírás	Munkaerő- költség
BELGIUM	Flandria: Wallónia:	X X	X			
DÁNIA	Nincs ösztönzés					
FRANCIAORSZÁG	Regionális politikai támogatás (PAT) Helyi vállalkozói adókedvezmény	X				X
NÉMETORSZÁG	Beruházási támogatás Értécsökkenési leírás Hiteltámogatás	X	X	X		X
GÖRÖGORSZÁG	Beruházási támogatás Kamattámogatás Gyorsított amortizáció Adókedvezmény	X	X	X	X	
ÍRORSZÁG	IDA-támogatás (új) IDA-támogatás (kisváll.) IDA-támogatás (szolg.)	X X X				X X
OLASZORSZÁG	A 488/1992. sz. törvény	X				
LUXEMBURG	Tőkejuttatás Adókedvezmény	X		X		
HOLLANDIA	Beruházási prémium	X				
PORTUGÁLIA	SIR	X				
SPANYOLORSZÁG	Regionális beruházási prémium	X				
SVÉDORSZÁG	Telepítési támogatás Foglalkoztatási támogatás	X				X X
NAGY-BRITANNIA	Regionális szelektív támogatás Regionális vállalkozási támogatás	X X				
ÉSZAK-ÍRORSZÁG	Szelektív támogatás	X				X

Forrás: Yuill-Allen-Bachtler-Clement-Wishlade, 1995

támogatás (amely csak kisvállalkozásokra alkalmazható) tartozik ebbe az ösztönzési formába. Más országokban a regionális támogatások kifejezetten diszkrecionális jellegűek.

Bár az utóbbi években a támogatási inga a diszkrecionális változatok irányába lendült ki, az automatikus támogatások bizonyos előnyeit sem szabad figyelmen kívül hagyni. Nevezetesen azt, hogy könnyen áttekinthetőek, elosztásuk viszonylag olcsó. Nincs szükség arra, hogy

köztisztviselők gazdasági jellegű döntéseket hozzanak. Hibájuk róják fel ugyanakkor, hogy a "talált pénzzel" mindig pazarlón bánnak, és olyan projektumokra költik, amelyek megvalósítására támogatás nélkül nem került volna sor. Nagyméretű beruházások esetében a veszteségek és ezek költségvetési hatásai jelentősek lehetnek. Végül, a politikai döntéshozók és a pályázók között nem alakul ki együttműködés, a köztük lévő kapcsolatok szinte minimálisak.

A kooperáció szerepe különösen a nagy belföldi beruházások esetében tűnik fontosnak, amikor a megvalósítás módját, és a helyi beszállítói és közreműködői kapcsolatokat hosszas tárgyalásokkal lehet csak meghatározni.

A diszkrecionális támogatásfajták az automatikus ösztönzések számos hiányosságát képesek ellensúlyozni. Mivel az egyes támogatásokat egyenként részletes vizsgálat alá vonják, csak azok a projektumok számíthatnak segítségre, amelyek valamennyi feltételnek teljességgel megfelelnek. Költségvetési támogatások esetén a különleges kiválasztási eljárás a költségeket az államháztartás keretei között tarthatja, a költségvetési prognózisok függvényében. Másfelől, a vállalatok kevésbé tudják a támogatásokat bekalkulálni beruházási terveikbe, minthogy nem tudhatják előre a megítélendő támogatás mértékét. Ironikusan fogalmazva azt mondhatjuk, hogy az ösztönzés hatás ezáltal mérséklődik, a vállalatoknak saját kockázatokra kell dönteniük, minthogy nem tudják, hogy a támogatást megkapják-e avagy sem. Néhány esetben persze a szerencse szerepe nagyobb lehet, mint az automatikus ösztönzés esetén.

A diszkrecionális támogatásoknak további hátránya, hogy költségesebbek és összetett irányítási feladatot jelentenek. A közhivatalnokok számukra idegen - üzleti jellegű - döntéseket hoznak, amikor az egyes projektumok életképességét értékelik. Érdekes konfliktus bontakozhat ki a kormányzati kívánalmak között, aszerint, hogy a piaci megoldásokat a támogatás mértékével értéken tartásák, illetve, hogy az állami beavatkozás mértéke csekélyebb legyen, mint automatikus ösztönzés esetén.

A nagyméretű automatikusan támogatott beruházások megszüntetésével az EU-tagállamok ösztönzési rendszerében az automatikus elemek lényegesen mérséklődtek. Ahogy már utaltunk rá, számos országban a regionális ösztönzési csomag egyre több egyértelmű és előre kiszámítható elemet tartalmaz. E megállapítás érvényes különösképpen a belga és a holland ösztönzési rendszerre, és bizonyos mértékig a brit, a görög, a portugál és az olasz támogatási rendszer egyes elemeire.

A decentralizált és a diszkrecionális jellegű igazgatáson kívül további négy fontos igazgatási tényező érdemel említést. Az első kettő a folyósítás rendjéhez kapcsolódik. Egyrészt a tagországok többségében a támogatások mű-

ködtetésének szervezése az utóbbi időben jelentősen megerősödött. A támogatások útmutatói ésszerűbbé és egyszerűbbé váltak, a pályázatok benyújtásában érvényesített könnyítések meggyorsították a pályázati folyamatot. A nyolcvanas évtized első felében ez jelentette a változások fő irányát, bár azóta is ez a regionális fejlesztési ösztönzés finomításának egyik fő területe. Másrészt a ráfordítások hozamának a felértékelődése a támogatások feltételeinek a pontosabb körvonalazását igényelte, erősödött a támogatási szerződések precizitása, az ellenőrzések átfogóbbá váltak. Ehhez kapcsolódva fokozódott a támogatandó projektumok kidolgozottsága iránti igény az igazgatás oldaláról. Harmadrészt a költségvetési nyomás hatására, különösen a legutóbbi években a regionális fejlesztési csomagok egyre inkább költségvetés-függővé váltak. E jelentős változás a nyolcvanas évek elejéhez képest, amikor a támogatások még teljesen nyitottak voltak, igen gyakran bármifajta igényt képesek voltak kielégíteni. Végül változások történtek a regionális fejlesztési ösztönző rendszerekért felelős szervezetekben is. Az esetek többségében ez a változás az adott ország sajátosságaiából fakadt. Közös vonásnak az tekinthető, hogy a támogatások igazgatásának változása tágabb politikai környezetbe ágyazódott (például a munkaerő-gazdálkodáshoz, a tudományos-műszaki politikához stb.), vagy más kormányzati koordinációs szinthez került.

Mindezek után a következő fontos kérdés az, hogy az ország népességének mekkora hányadára terjedjen ki a támogatás. A 6. táblázat a kedvezményezett térségek népességének arányát mutatja az egyes országokban az elmúlt évtized változásainak tükrében.

A népességi hatókört tekintve egyértelmű különbséget lehet tenni az EU I. prioritási csoportba sorolt országai (Írország, Olaszország, Portugália, Görögország, Spanyolország) és az északi országok között. Azt láthatjuk, hogy az előbbi csoportban a népesség több mint fele támogatott térségekben él, Írországban és Görögországban az egész ország kedvezményezett státusban van. A másik oldalon viszont a népességnek csupán kétötöde, Dániában és Hollandiában pedig kevesebb mint egyötöde tartozik a támogatott térségekhez.

A támogatott körzetek hatókörét illetően az EU-országok újfent két nagy csoportba sorolhatók. Egyrészt az északi országokra (Bel-

A kedvezményezett térségek aránya az EU-országokban %

Ország	1980. év	1994. év
Belgium	39,5	33,1
Egyesült Királyság	42,7	34,0
Franciaország	38,2	42,0
Görögország	55,0 (1981)	58,0
Hollandia	27,4	16,6
Luxemburg	100,0	79,9
Németország	36,0	37,6
Olaszország	35,6	37,0
Portugália	100,0 (1986)	100,0
Spanyolország	58,6 (1986)	58,6
EU 12	41,2 (1986)	44,8
Magyarország	4,0 (1989)	17,4

Forrás: Yuill-Allen-Bachtler-Clement-Wishlade, 1995

gium, Dánia, Nyugat-Németország, Hollandia, az Egyesült Királyság és Luxemburg), ahol a kedvezményezett népesség jelentős mérséklődésére került sor. Míg a nyolcvanas évtized elején minden ország népességének legalább az egynegyede tartozott a kedvezményezett körbe, normának pedig a kétötödös arányt tekintették, a kilencvenes évtized elejére a csoportban ez az arányszám egyharmad alá csökkent, Hollandiában és Dániában pedig húsz százalék alá esett. E változás kiváltó okai részben nemzeti jellegűek (legfőképpen a költségvetési megszorításokkal magyarázhatók), részben pedig az EU Versenypolitikai Főigazgatóságának döntéseihez kötődnek, amelyek a fejlett országokban a kedvezményezett térségek kiterjedésének a mérséklését írták elő.

Az új magyar területfejlesztési törvény a pénzügyi eszközök sorában kitüntetett helyen említi a Területfejlesztési Alapot, azt a különleges állami erőforrást, amelynek működése - a kelet-közép-európai országokban egyedülálló módon - nagyobb megszakítással két és fél évtizedes múltra tekint vissza Magyarországon.

Az 1991-ben újra életre keltett Területfejlesztési Alap már a piacodos gazdaság fejlesztésében új szerepet kereső állami beavatkozás egyik fontos eszköze lett. Az elkülönített állami pénzalapok sorába illesztése, volumenének növekedése, a területi feszültségek mérséklésében játszott, bár sok szempontból vitatott szerepe, illetve az alaphoz való finanszírozások eltérő szempontok alapján történő

6. táblázat értékelése ennek az állami pénzügyi eszköznek a szükségességét egyértelműen igazolta. Az alap eddigi működésének tapasztalatai és a területfejlesztés új szervezeti és intézményi rendszerének körvonalázódása nélkülözhetetlenné teszi az alap reformját.

Az alap eddigi működésének problémái részben a hazai területfejlesztés célrendszerével, részben pedig az alap belső hiányosságaiával magyarázhatók.

A területpolitika megfogalmazott fő céljai egyrészt hiányosak voltak, másrészt nem voltak egyértelműek a főbb prioritások. *Az infrastruktúrafejlesztés - amely a kilencvenes évtized elejének meghatározó területfejlesztési célja volt - véleményünk szerint nem lehet cél,*

csupán eszköz. Ma még kevés a forrás ahhoz, hogy az elmaradott régiók infrastrukturális fejlesztése sarkos cél legyen. Ezzel szemben az alap több mint háromnegyed részét hosszú távú infrastruktúra-fejlesztésre (gáz, telefon) fordították, elsősorban Borsod-Abaúj-Zemplén és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyékben. (7. táblázat)

Az alap egyaránt szolgálta a súlyos foglalkoztatási gondokkal küzdő válságtérségek és az elmaradott területek támogatását. Az eddigi szabályozás az új munkahelyek teremtését és a régiók korszerűsítését, azok megtartását kiemelt feladatként kezelte. Ezzel szemben az infrastrukturális beruházások támogatása a gyakorlatban lényegesen nagyobb súlyt képviselt. Az infrastrukturális fejlesztések három és félszer több pénzt kaptak, mint a munkahelyteremtő beruházások. Ma, amikor a munkanélküliség kezelése, a gazdaság szerkezetének átalakítása központi kérdés, ez az arány nem ítéhető kedvezőnek.

Szakmailag nehezen indokolható, hogy két megye a támogatások közel hetven százalékát kapja, míg például a Dél-Dunántúl négy megyéje, ahol az elmaradott és munkanélküliséggel sújtott települések jó része található, összesen csak 3,5 %-át. Nem látjuk kellő indokát pl. annak, hogy a legújabb lehatárolások szerint 167 kedvezményezett településsel rendelkező Szabolcs-Szatmár-Bereg megye *67-szer több támogatást kapott*, mint a 156 problémás települést hordozó Baranya.

A Területfejlesztési Alap támogatásainak területi megoszlása 1991-1994-ben ezer Ft-ban

Megye	Munkahely-teremtés	Infrastruktúra fejlesztés	Összesen	%
Pest	2165	13006	15171	0,0
Fejér	66449	82336	148785	0,9
Komárom-Esztergom	-	-	-	-
Vas	377479	57537	435016	2,5
Veszprém	20347	51594	71941	0,4
Észak-Dunántúl	464275	191467	655742	3,8
Baranya	69373	39079	108452	0,6
Somogy	24808	207238	232046	1,4
Tolna	9460	24838	34298	0,2
Zala	146302	79014	225316	1,3
Dél-Dunántúl	249943	350169	600112	3,5
Hajdú-Bihar	204146	1209268	1413414	8,5
Jász-Nagykun-Szolnok	67155	169290	236446	1,4
Szabolcs-Szatmár-Bereg	930217	6431782	7361999	42,9
Észak-Alföld	1201518	7810340	9011858	52,8
Bács-Kiskun	40439	-	40439	0,2
Békés	215576	503696	719727	4,2
Csongrád	-	-	-	-
Dél-Alföld	256015	503969	759711	4,4
Borsod-Abaúj-Zemplén	1333093	3287003	4620096	26,9
Heves	62906	769455	832361	4,8
Nógrád	212410	387982	600392	3,8
Észak-Magyarország	1608409	4444440	6052849	35,5
Összesen:	3782325	13322402	17104727	100,0

Forrás: ÁFI adatbázis

Az előbbieket alapján a következő javaslatok fogalmazhatók meg:

- *A problematikus térségeket* a nyugat-európai és az EU-tapasztalatok alapján három fő csoportba kell sorolni, a támogatásokat ezek legégetőbb problémáinak megoldására kell koncentrálni. Javasolható, hogy az elsődlegesen foglalkoztatási gondokkal küszködő térségek támogatását a Munkaügyi Minisztérium folyósítsa. A három regionális politikai térségcsoport a következő: elmaradott térségek, ipari válságövezetek és problematikus falusi térségek.

a) Az *elmaradott területek* lehatárolására tett javaslatunk találkozik az országgyűlési határozat hosszú távú céljaival, miszerint a területi GDP becsült adatai lehetnek a lehatárolás alapja. Ez egyelőre csak elvi lehetőség, mert a magyar statisztikai nyilvántartási rendszer

segítségével nem lehet meghatározni a területi GDP-t, a becslés is több mint egy évet vesz igénybe. A települési és kiskörzeti GDP gyakorlatilag megoldhatatlan feladat. Ezért a területi GDP-t megyékre kellene számítani. A Központi Statisztikai Hivatalnak kiemelt feladatként kellene kezelnie a számítási módszertan kidolgozását. Csak az a megye minősüljön elmaradott területnek, amelyben az egy főre jutó GDP nem éri el az országos átlag meghatározott százalékát. Az elmaradott megyékből esetenként nagyobb elmaradott régiók is kialakulhatnak;

b) Az *ipari válságövezetek* lehatárolásához az előző három év munkanélküliségi adatait, a tartós munkanélküliséget, az ipari foglalkoztatottak arányának csökkenését célszerű figyelembe venni az Európai Unió 2. támogatási célcsoportja lehatárolásának megfelelően;

c) A *problematicus falusias térségek* meghatározásához a népsűrűséget, a vándorlási különbözetet, a szántók átlagos aranykorona értékét, a mezőgazdasági foglalkoztatottak arányát kell elsősorban figyelembe venni. Ezekre az eltérő típusú problematicus területekre speciális programokat kellene előkészíteni és célorientált pályázatokat meghirdetni. Az elmaradott területek támogatásában közép- és hosszú távú gazdaságfejlesztési programokon alapuló infrastruktúra-fejlesztés és vállalkozásélénkítés játszhatja a döntő szerepet. Az EU 5b támogatási célcsoportjának lehatárolása az alábbi kritériumok alapján történik: a mezőgazdasági foglalkoztatottak magas aránya, alacsony mezőgazdasági bevételek, alacsony népsűrűség.

- A lehatárolást körzeti és nem települési szinten tartjuk helyesnek. Az egyes önkormányzatok településen belüli problémáit az önkormányzatoknak, a több helyen jelentkező tipikus problémákat az önkormányzati finanszírozásnak kell orvosolnia.
- A területfejlesztési támogatásoknak a regionális problémák megoldását, az egyenlőtlenségek mérséklését kell szolgálniuk, nem pedig települési problémák (vízellátás, szennyvíztisztítás stb.) megoldásának kiegészítő finanszírozására kell azokat fordítani. Ezért a támogatandó térség és még inkább a támogatási célok meghatározásában a régiók átfogó problémáit, a belső és fenntartható fejlődés lehetőségeinek a megteremtését kell figyelembe venni, nem pedig csupán a gazdasági ágazatok jellemzőit.
- Végezetül a Területfejlesztési Alap régiók és foglalkoztatási körzetek közötti arányos elosztását igen fontos feladatnak kell tartanunk. Nem értünk egyet az erőforrások politikai motivációkon nyugvó koncentrációjával. Az alap jelentős hányadának decentralizálása - amit nagyon fontosnak tartunk - e negatív jelenség felszámolását is szolgálná. Ehhez azonban a regionális politika megfelelő középszintjének a kialakítása is szükséges. Csak egy ilyen közigazgatási középszint megléte esetén lehetséges az alap decentralizálása, ami egyenletesebb elosztást és kedvezőbb működést tenne lehetővé.

Az ezredfordulóra a Területfejlesztési Alap nagyságrendjének a *GDP 1 %-ához* kell közelítenie. E nagyságrend az *alap évenkénti emelésével* fokozatosan érhető el. A költség-

vetés többletterhelésének elkerülése érdekében más alapok területfejlesztési célokra fordítandó hányadát, illetve a megszűnő alapok egy részét kell átcsoportosítani.

A korábbiakkal ellentétben a *Területfejlesztési Alap forrásaként* biztos bevételforrást kell megjelölni. Mivel a személyi jövedelemadó egyre erőteljesebb centralizációjának indoka az egyes települések eltérő jövedelemtermelő képességéből fakadó redistribúció kiegyenlítő szerepe, ezért az alap forrása legkézenfekvőbbben a személyi jövedelemadó központosított része lehet.

Több országban - Magyarországgal ellentétben - a jövedelemadó bevételekből a közbelső regionális szintek is részesednek. Mivel a Területfejlesztési Alap nagyobbik hányadát regionális és megyei szintre javasoljuk decentralizálni, így az általunk javasolt megoldás egyben azt is megoldaná, hogy a személyi jövedelemadó bevételekből a régiók és a megyék részesedjenek.

Összegzés helyett

A magyar regionális politika jelenlegi helyzetét, az európai kihívásokra adandó válaszok lehetséges formáit és a megvalósítás esélyeit erősítő változások szükséges irányait körvonalaztuk a teljesség igénye nélkül. Nem érintettük például az önkormányzati szervezeti kört, amely mind a regionális fejlesztések megfogalmazásában, mind pedig a finanszírozásban meghatározó szerepet játszik. Elemzésünk végső mérlege egyértelműen a hazai területfejlesztési politika pozitív egyenlegét mutatja. Az eddigi változások, az előkészületben lévő dokumentumok főbb megállapításai egy merőben új, az európai trendekhez hozzásimuló politika körvonalainak kibontakozását sejtetik. Az ezredfordulóra a modernizálódó Magyarország egyik meghatározó részpolitikájává válhat, és modellként szolgálhat Kelet-Közép-Európa többi országa számára is. Az átalakulás szükséges irányait összegző *8. táblázatból* látható, hogy az előttünk álló feladatok megoldásában csak a kezdeti lépések lelegején vagyunk. Ahhoz, hogy az ezredforduló után cél-, eszköz- és intézményrendszerében konzisztens regionális politikáról beszélhessünk, az új területfejlesztési kerettörvényhez kapcsolódó számtalan jogszabályra, gazdasági eszközre és politikai döntésre lesz szükség.

A magyar regionális politika változásai a XX. század végén

A politika	Bürokratikus (1985-1990)	Átmeneti (1991-1995)	Decentralizált (1996-)
Célja	Kiegyenlítés	Kiegyenlítés	Szerkezetátalakítás
Tárgya	Elmaradottság	Elmaradottság	A piac negatív hatásának mérséklése/ innováció
Célcsoportja	Elmaradott térség	Elmaradott település	Problematikus körzet (elmaradott, depressziós, rurális)
Eszközei	Területfejlesztési és Szervezési Alap, tervezés	Területfejlesztési Alap, projektumok	Területfejlesztési Alap, programozás
Finanszírozásának módja	Centralizált	Centralizált	Decentralizált
Ösztönzésének formája	Automatikus	Mérlegelő	Mérlegelő
Irányításának centruma	Országos Tervhivatal	KTM	Országos Területfejlesztési Tanács
Végrehajtásának meghatározó eleme	Megyei Tanács	Települési Önkormányzat	Területfejlesztési Tanács
Fejlesztésekre gyakorolt hatása	Elszigetelt	Elszigetelt	Integratív
Domináns kedvezményezett ágazatai	Ipar	Infrastruktúra (gáz, telefon)	Feldolgozóipar, üzleti szolgáltatások, K+F
Népességi hatóköre	4 %	17 %	25-30 %
Közvetlen finanszírozásának módja	A GDP 0,05 %-a	A GDP 0,2 %-a	A GDP 1-1,2 %-a

Irodalom

- Anderson, J.J. 1992: The Territorial Imperative, Pluralism, Corporatism, and Economic Crisis, Cambridge, Cambridge University Press
- Bactler, J.-Michie, R. 1993: The restructuring of regional policy in the European Community. Regional Studies. 8. pp. 719-725.
- Bachtler, J.-Horváth, Gy. 1994: Strong and Weak Sides of the Hungarian Regional Policy. Glasgow, University of Strathclyde, European Policy Research Centre
- Basic Statistics of the Community. Brussels, EC, 1993
- Blacksell, M.-Williams, A.M. (szerk.) 1994: The European Challenge, Geography and Development in the European Community. Oxford, Oxford University Press
- Callaman, B. (szerk.) 1992: Regionalism, Business Interests and Public Policy. London, SAGE Publications
- Competitiveness and Cohesion. Trends in the Regions. Brussels, EC, 1994
- Dunford, M.-Kafkas, G. (szerk.) 1992: Cities and Regions in the New Europe. London, Belhaven Press
- Enyedi, Gy. 1989: Településpolitikák Kelet-Közép-Európában. Társadalmi Szemle. 10. pp. 20-31.
- Enyedi, Gy. 1993: Társadalmi-területi egyenltlenségek és területi politika Magyarországon. Enyedi Gy. (szerk.): Társadalmi-területi egyenltlenségek Magyarországon. Bp., Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, pp. 9-21.
- Enyedi Gy.-Pálné Kovács I. 1994: A kormány és az önkormányzatok. Gombár Cs.-Lengyel L. (szerk.): Kormány a mérlegen. Bp., Pénzügykutató Rt. pp. 231-246.
- Enyedi Gy.-Szirmai V. 1992: Budapest: A Central European Capital. London, Belhaven Press
- Europe 2000: Outlook for the Development of the Community's Territory. Brussels, CEC, 1991
- Europe 200+: Cooperation for European Territorial Development, Brussels, CEC, 1994
- Faragó L. 1993: Területfejlesztés - fantom vagy realitás? Kovács K. (szerk.): Település, gazdaság, igazgatás térben. Pécs, MTE Regionális Kutatások Központja. pp. 77-92.
- Faragó L. 1994: Adalékok a területfejlesztéssel kapcsolatos fogalmak vitájához. Tér és Társadalom. 3-4. pp. 23-39.
- General Report on the Activities of the European Union. 1994. Brussels, EC, 1995
- Goźzelak, G.-Kuklinski, A. (szerk.) 1992: Dilemmas of Regional Policies in Eastern and Central Europe. Warsaw, University of Warsaw. European Institute for Regional and Local Development
- Grundlagen einer Europäischer Raumentwicklungs-politik. Bonn, Bundesministerium für Raumordnung, Bauwesen und Städtebau, 1995
- Horváth Gy. 1992: A magyar regionális politika súlypontjai. Tér és Társadalom. 1-2. pp. 1-19.
- Horváth Gy. 1993: Regionális politika a piacgazdaságokban. Kovács K. (szerk.). Település, gazdaság, igazgatás térben. Pécs, MTA Regionális Kutatások Központja. pp. 301-327.
- Horváth Gy. (szerk.) 1995: Reform of the Hungarian Regional Development Fund. Pécs, Centre for regional Studies, European Politics Research Centre of the University of Strathclyde
- Nemes Nagy J. 1991: Regionális politika új feltételek között. Tér és Társadalom. 1. pp. 89-103.
- Nemes Nagy J. 1994: A magyar területi gazdaság adatai. Bp., Kézirat
- Regions Statistical Yearbook. Luxemburg, Eurostat, 1994
- Sadler, D. 1992: The Global Region Production, State Policies and Uneven Development, Oxford, Pergamon Press
- Yuill, D.-Allen, K.-Bachtler, J.-Clement, K.-Wishalder, F. 1995. European Regional Incentives. 1995-1996. London. Bowker Saur